

PREDSODKI O LJUDEH, KI JECLJAMO, DISKRIMINACIJA IN NEPRIMERNI ODZIVI DRUŽBE

NAŠA VSAKODNEVNA REALNOST

UVOD

Ljudje govorimo na najrazličnejše načine, eni počasi, drugi hitreje. Razlike je mogoče opaziti tudi v intonaciji in izgovorjavi. Nekaterim povzročajo težave določeni glasovi, besede, morda določen obseg besed med govorjenjem celo izpuščajo, spet drugim se v govoru bolj ali manj izrazito zatika. A vse to je le govor in načini govorjenja in bi to ostali, če ne bi obstajali konstruirana predstava o »normalnem«, edino pravem, lepem in družbeno sprejemljivem govoru in stroga ločnica med tem in tistim govorom, ki je viden »drugačen«. Jecljanje je po mnenju logopedov uvrščeno med najtežje in najmanj pojasnjene fenomene v patologiji govora (Brestovci 1986: 11) in ga na tej podlagi uvrščajo med največje odklone od »normalnega« govora. Sama prisotnost zatikov v govoru še prav nič ne pomeni. Šele njihovo prevajanje v določen miselni okvir, po katerem je jecljanje videno kot odklon od norme, privede do nastanka neenakosti in posledično do manjvrednosti. Ker jecljam in ker je potemtakem moj govor označen kot

drugačen v negativnem smislu pomena besede, sem v očeh mnogih »drugačna« tudi jaz. Moja drugačnost pa ne ostaja omejena le na drugačen način govora, pač pa se razteza na vso mojo osebnost.

Binarna zaznamovanost, po kateri ljudje nenehno presojujejo, kaj je normalno in kaj ni, človeka spremlja vse življenje. Že majhni otroci dobro opažajo razlike med ljudmi in se, da bi zadostili svoji radovednosti, obračajo na starše z najrazličnejšimi vprašanji. Nevednost, neredko pa tudi pomanjkanje interesa staršev ima pogosto za posledico, da otroku ne znajo (ali nočejo) drugače odgovoriti kot z navajanjem izmišljenih vzrokov za nastanek določene posebnosti ali celo z zastraševanjem. V zvezi z jecljanjem je tako mogoče slišati, da se pojavi kot kazen za neposlušnost, jezikavost, radovednost, neprimerno vedenje pri mizi, neobiskovanje šole, lahko tudi kot posledica lenobe, da bi se naučili »normalno« govoriti. Včasih pa naj bi prisotnost jecljanja kazala, da je posameznik »prizadet ubožec«, ki živi v zavodu, kjer je zanj lepo poskrbljeno. V vsakem primeru je otrok opozorjen, da ne sme biti preveč radoveden, ker lahko začne tudi sam tako govoriti. Poleg radovednosti je prepovedano tudi vsakršno druženje s človekom, ki jeclja, saj naj bi se posebnosti v govoru slednjega kot nalezljiva bolezen prenašale s človeka na človeka kar po zraku. Otroku priučene predsodke, za katere dobi še dodatno potrditev v risankah, pozneje v filmih, ponese s seboj v življenje in zavrača vse, kar mu je bilo predstavljeno kot grdo.

Nekaj besed namenjam še pojasnitvi terminologije, ki je bistveno drugačna kot je tista, uporabljena v logopedskih prispevkih. V slovenskem prostoru je še vedno prisotno tradicionalno poimenovanje stanja fizične ali duševne drugačnosti z besedami, ki izhajajo iz primanjkljaja, pri čemer pomen besed ne obsega le družbene prikrajšanosti, temveč definira posameznikovo kategorijo skozi fizični, senzorni in duševni primanjkljaj oziroma nesposobnost (Urh 2005: 93). Poimenovanja z negativno konotacijo in neizmerno težo so nekakšna družbena konstrukcija realnosti.

Že sama zaničevalna izraza »jecljavka, jecljavec«, s katerima smo ljudje, ki jecljamo, najpogosteje poimenovani, dajeta čutiti, da smo ljudje s tovrstno govorno posebnostjo videni skozi njo in ne kot ljudje, ki se v življenju ukvarjamo z najrazličnejšimi stvarmi, poleg tega pa tudi jecljamo. Človek je tako vključen z besedo, ki rani, ki kaže na njegovo drugačnost, in je prav z njo tudi izključen, hendikepiran (Zaviršek 2000: 100, 165). S poimenovanjem »jecljavec« dobi oseba tudi povsem novo identiteto. Govorna posebnost ni več le način govora določene osebe, pač pa postane človekovo bistvo, ki določa, kaj je postal. Motnja in oseba se zlijeta v eno, v očeh drugih pa ostaja le še motnja (Lamovec 1998: 52). V želji preseči poimenovanja z negativnim prizvokom, ki vnaprej dajejo vedeti, da je s posameznikovim govorom in hkrati tudi z njim samim nekaj narobe, sem se odločila za ohlapno rabo izrazov »posebnosti v govoru« in »govorne posebnosti«, s katerima zamenjujem izraza »govorne motnje« in »govorne napake«, namesto besed, kot so »jecljavka, jecljavec« ipd., pa uporabljam izraz »oseba, ki jeclja«. Besedi »jecljavka« in »jecljavec« tako ljudem, ki jecljamo, dajeta čutiti, da smo »jecljanje na dveh nogah«, izraza »govorna motnja« in »govorna napaka« pa vnaprej sporočata, da je z našim govorom nekaj narobe. Naš govor je drugačen in iz tega razloga poseben, torej gre za posebnost v govoru in ne napako. Z izrazom »govorna posebnost« nočem zanikati obstoj zatikov v govoru, ki se pojavljajo pri jecljanju, in tudi nočem minimalizirati njihovo pojavnost.

OD NESPOSOBNIH TEPČKOV DO KRUTIH MORILCEV

O ljudeh, ki jecljamo, je razširjenih precej predsodkov, ki nas med drugim prikazujejo kot neumne, manj sposobne, lene, nemočne, nesamostojne in odvisne od pomoči dobrih ljudi, po naravi tihe, plahe, živčne, neodločne, introvertirane, nesrečne, neambiciozne, neperspektivne, neuspešne in še bi lahko naštevala. Mimika obraza in gibi ekstremitet, do katerih

pride zaradi krčev, so vse prepogosto videni kot jasen znak »norosti, prizadetosti«, celo močne vinjenosti. Že navzven naj bi se videlo, da z nami ni vse v redu, kar pojasnjujejo pačenja med govorjenjem, do katerih pride zaradi krčev mišic govornih organov, krči pa se lahko prenesejo tudi na druge mišične skupine.

To prepričanje se ne prenaša le z vzgojo, pač pa tudi prek prikazovanja v medijih. Namesto da bi postopoma širili koncept normalnosti, le še dodatno krepijo stereotipno prestavo. Liki, ki jecljajo, so v filmih in knjigah vedno prikazani kot nesposobneži omejene pameti, neuspešni in nepomembni čudaki, živčne in prestrašene razvaline, zavaljeni lenuhi, ki cele dneve presedijo pred televizijskim sprejemnikom z vrečko čipsa v roki in čakajo, kdaj jim bo kdo prinesel kaj za pod zob, vmes lahko zasledimo tudi kakšnega morilca in posiljevalca, redko pa liki s tovrstno govorno posebnostjo prevzemajo pomembne naloge, temveč le tiho stojijo in s široko odprtimi usti spremljajo dogajanje okoli sebe. Jecljanje se pojavlja tudi v risankah, kjer poleg debelušnih in okornih dečkov počasnejše misli jecljajo tudi prašiči in piščanci. Besede staršev, da se jecljanje pojavlja zaradi neposlušnosti, v risankah najdejo potrdilo, saj neredko jecljajo nepridipravi, ki jih nihče ne mara. Zanimivo pri tem pa je, da na koncu postanejo dobri, jecljanje pa čudežno izgine. To otrokom sporoča, da morajo biti tisti, ki še vedno jecljajo, zares hudobni in si potemtakem zaslužijo kazen, torej jecljanje. Ne glede na to, ali gre za risanko, film ali knjigo, liku, ki jeclja, vedno stoji nasproti lik, ki je njegovo pozitivno nasprotje. Nikoli ne jeclja lik, ki bi bil pameten, nadarjen, priljubljen ali lep. Pri stereotipni predstavi vztrajajo tudi (sicer redki) članki v dnevnem časopisju in revijah. Učinek na ozaveščanje družbe in preseganje stereotipnih predstav je v vsakem primeru vse prej kot pozitiven. Povezovanje jecljanja z osebno nesrečo posameznika je nekakšna rdeča nit člankov, ki se vleče od naslova pa vse do konca. Poleg številnih besed, ki ljudi, ki jecljamo, negativno označujejo, med drugim »jecljavčki«, »jecljavci« in »jecljači«, lahko v člankih zasledimo tudi slike posameznikov, navadno z

živčnim izrazom in rdečico na obrazu, izstopajočimi žilami na vratu in v krču stisnjenih rok. Redkejša, a zato nič manj kritike vredne pa so slike posameznikov, ki bodisi otožno strmijo v daljavo ali pa se zelo neobičajno nasmihaajo fotografskemu objektivu, ki jih je poleg tega ujel še v zelo nevsakdanji držji.

Med ljudi, ki jecljajo ali so jecljali, sodijo mnoge znane osebnosti, ki so delovale na najrazličnejših področjih in so s pomočjo znanja in talentov pustile globok pečat. Jecljajo oz. so jecljali denimo Charles Darwin, Isaac Newton, Vladimir Iljič Lenin, Winston Churchill, Theodore Roosevelt, Thomas Jefferson, George Washington, Ezop, Lewis Carroll, Cervantes, Vergil, Klavdij, Julij Cezar, Demosten, Napoleon, Julia Roberts, Jane Seymour, Samuel L. Jackson, Rowan Atkinson, Anthony Quinn, Bruce Willis, Nat King Cole, Bo Jackson, Tiger Woods, Earl Harley, monaški knez Albert itn. Marsikdo kar ne more verjeti, da bi kdor koli izmed njih lahko jecljal. Ko ljudem naštejemo ta imena, pogosto najprej osuplo strmijo vame, nato pa se začnejo smejati, češ kako izviren smisel za humor imam. Nekateri me oštevaajo, da tako znanim osebnostim pripisujem govorno posebnost, spet tretji mislijo, da gre za dejanje iz obupa. Albert Einstein vendar ni mogel jecljati, mar ne vem, kako je bil pameten? Marilyn Monroe prav tako ne, saj je bila lepa. V predstavo o lepi ženski »grd« govori potemtakem ne sodi. Nasprotno temu pa marsikdo jecljanje brez pomisleka in slabe vesti pripiše knjižnemu liku Tantadruju, ki ga sam avtor opisuje kot drobno bitje drobcene pameti in prostorno dušo, ki veselo cinglja s številnimi kravjimi zvonci, poskakuje in prepeva (Kosmač 1999: 56–57).

Skladna stereotipni predstavi je tudi identiteta človeka, ki jeclja, po kateri je presojan le prek govorne posebnosti. Ta zakrije vse posameznikove kvalitete, jih naredi drugotne, nepomembne, v ospredje pa postavi skonstruirano in predvsem vsiljeno identiteto »jecljavke«, »jecljavca«. Družbeno sprejemljiva identiteta človeka, ki jeclja, je tako po eni strani identiteta vase zaprtega in pomilovanja vrednega nesrečnika, ki v življenju zaradi ovir, ki mu

jih postavlja na pot govorna posebnost, ne bo uspel, pri čemer je dejstvo, da večino ovir postavlja prav družba, spregledano, po drugi strani pa identiteta lenega nesposobneža. Človeka, ki jeclja, marsikdo kar ne more videti srečnega, zadovoljnega s samim seboj in tudi s svojim govorom, sproščene, zgovorne, samozavestnega, talentiranega, izobraženega itn.

Jecljanje na določenem mestu preneha biti zgolj govorna posebnost in postane človekov »prepoznavni znak«, po katerem si ga ljudje zapomnijo. V očeh mnogih smo tako samo »tisti, ki jecljamo«, in nas izven te vloge ne poznajo. Nekateri ljudje se svojega početja najverjetneje niti ne zavedajo, saj v njem ne vidijo nič napačnega. Nekateri pa to počno povsem namerno, iz posmeha.

»A TI J'CAŠ? FUL DOBR, NAVZVEN PA NORMALNA ZGLEDAŠ BIT!«

To mi je nekoč rekel mlad študent, bodoči srednješolski profesor tik pred koncem študija. Žal je tako, da smo posamezniki, ki jecljamo, videni kot »normalni« le do trenutka, ko spregovorimo. Od tega trenutka dalje se odnos sogovornikov pogosto povsem spremeni. Hkrati pa mnogi kar na lepem začnejo opazati še dodatna »znamenja« naše »nenormalnosti«, kot so gibi obraza med krči.

Pogosto se zgodi, da na podlagi neutemeljenih prepričanj ljudje kar ne vedo, kako bi (če sploh) pristopili k osebi, ki jeclja, in kaj bi se lahko s kom »takim« sploh pogovarjali. Nekateri poskušajo biti pretirano prijazni, čim manj sprašujejo ali na zastavljeno vprašanje kar sami odgovorijo. Spet drugi, najbrž prepričani, da povedanega ne bomo takoj razumeli, govorijo zelo glasno, počasi, razločno in s pretirano gestikulacijo rok. Uporaba enostavnih besed je ob tem seveda neizogibna. Po drugi strani se mnogi poskušajo izogniti pogovoru z nami, za kar navajajo več razlogov. Nekateri trdijo, da se je z nami težko pogovarjati, saj se je treba najprej dalj časa privajati na naš govor, spet drugi pravijo, da se jecljanja po nekaj minutah naveličajo, jih začne boleti glava in zvijati v

trebuhu, nekatere naj bi celo sililo na bruhanje – kratko malo ne morejo več poslušati. Nič manj pogosto ni mišljenje, da bi morali ljudje, ki jecljamo, komunicirati izključno med seboj, saj govor človeka, ki jeclja, najlažje prenašajo ušesa njemu enakega, za vse ostale pa je to pravo mučenje. Nekaterim sogovornikom je, sodeč po njihovih reakcijah, sila neprijetno, ob vsakem zatiku se skremžijo, postajajo vidno živčni in ne vedo, kam bi usmerili pogled. Odpor do našega načina govora neredki sogovorniki izražajo tudi tako, da nas nehajo poslušati, se med tem, ko jim poskušamo povedati do konca, začnejo pogovarjati s kom tretjim ali pa nas ustavijo, češ da za nas nimajo časa.

Prav nič nenavadnega ni, če se sogovornik začne smejati in oponašati govor, v smehu zastavljati vprašanja kot: »A ne znaš govoriti normalno?«, govorca pa, misleč, da se iz njega norčuje, oštevati, naj nemudoma preneha jecljati in naj povedano ponovi brez zatikov.

Nekateri sogovorniki nam iz vljudnosti poskušajo kar najbolj pomagati, a je njihova pomoč nadvse neprimerna. Človek, ki jeclja, ne potrebuje vsiljene pomoči, pač pa sogovornikovo potrpežljivost, da v miru pove, kar želi; tega marsikdo ne razume ali noče razumeti, saj bi s tem porušil prepričanje, da smo neobgljeni in potrebni pomoči. Kljub opozorilom si izmišljajo vedno nove načine pomoči, od ugibanja besed, poskušajo govoriti namesto nas, pa vse do trepljanja po hrbtu med krči in tolaženja, češ, »saj bo bolje«. Ne manjka niti pomilovanja, kako zelo smo ubogi, ker se je mati narava z nami tako grdo poigrala.

Opisane neprimerne oblike reagiranja na naš govor imajo vedno dvojni učinek. Po eni strani nam dajejo občutek nesposobnosti, po drugi negativno vplivajo na govor. Bolj ko nam kdo vsiljuje pomoč ali se nam posmehuje, bolj postajamo živčni, bolj ko smo živčni, več jecljamo. S stopnjevanjem intenzivnosti jecljanja poleg živčnosti narašča tudi napetost, pride do vse pogostejših in vedno daljših krčev, kar pri sogovornikih zbuja bodisi še močnejši smeh ali pomilovanje, in s tem se začaran krog sklene. Ne glede na ravnanje drugih se od nas pričakuje, da bomo vse to mirno sprejeli, celo

opozorjeni smo, da drugim ne smemo zameriti, ker »tako pač je, hec mora bit«.

KO JECLJANJE POSTANE RAZLOG ZA ZAVRNITEV

Stereotipna predstava o nas ne vpliva le na odnos družbe, pač pa posega tudi na področje diskriminacije. Posameznik je diskriminiran, ker ni po meri in pravilih, ki sta jih družba in kultura oblikovali kot dobre in vredne (Kristanc 1995: 304). Razlikovanja v ravnanju s posameznikom glede na njegove značilnosti vodi do onemogočanja dostopa do vseh dobrin, ki so ostalim v skupnosti samoumevne. Poleg tega pa nujno sporoča, da je človek manjvreden, nekoristen in nesposoben.

Diskriminacija, izhajajoča iz posebnosti v govoru, je ljudem s tem problemom dobro znan pojav. Na diskriminacijo naletijo že majhni otroci v času šolanja. Miselnost prenekaterih učiteljev in enačenje zatikov z neznanjem učne snovi vodi v nabiranje slabih ocen. To kljub širokemu znanju, saj učenci v želji, da bi dobili višjo oceno, neredko posežejo po dodatni literaturi, negativno vpliva na učenca, ki zaradi popačene slike o sebi in svojih sposobnostih vse manj zaupa vase. Povezovanje jecljanja z neznanjem snovi in težavami pri učenju pa ima za posledico tudi predloge učiteljev, da bi bilo za učenca najbolje, če bi obiskoval dopolnilni pouk, ker da bi bilo pametno, ko bi še enkrat slišal snov. Zaradi mišljenja, da so učenci z govornimi posebnostmi počasnejši, bolj zaprte glave in zato težje sledijo učnemu programu, so v preteklosti otroci z govorno posebnostjo dobili oznako »lažja motnja v duševnem razvoju« in bili kdaj tudi nameščeni v šolo s prilagojenim programom (*Pravice oseb ...* 2005: 56, 66, 71). Žal ne manjka tudi učiteljev, ki se učencu zaradi jecljanja posmehujejo, ga oponašajo, zaničujejo in celo menijo, da otrok v resnici ne jeclja, ampak želi na ta način doseči kakšne privilegije.

V povezavi z diskriminacijo na področju šolstva lahko navežem tudi vse pogosteje uporabljen termin »učenci s posebnimi potrebami«, kamor so vključeni tudi učenci z

govornimi posebnostmi. Primernost izraza je bila v preteklosti že večkrat problematizirana, saj imamo posebne potrebe prav vsi (Ceglar 2005: 57). Poleg tega pa se sprašujem, ali lahko potrebo po možnosti do govora brez neumnih pripomb, smeha in zmerjanja, potrebo po strpnosti, potrebo po tem, da nas drugi jemljejo resno in za sebi enake, potrebo, da smo slišani, potrebo po uveljavljanju in možnosti izražanja svojih močnih strani itn. jemljemo za posebne potrebe. Prav to ljudje, ki jecljamo, namreč potrebujemo. Kar je za druge samoumevno, je za nas potemtakem privilegij. Špela Urh (2005: 93) pravi, da gre pri označevanju drugačnosti v bistvu za izključitev, kar posamezniku prinese pravice, določene v posebnih zakonih. Smo vključeni skozi izključevanje. Vključeni, a dejansko izključeni. Obstoječa navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (2003), ki so izredno pomembna, saj so učiteljem vodilo, kako ravnati – med drugim z učenci, ki jecljajo –, po mnenju marsikoga onemogočajo neprimerno ravnanje pedagoških delavcev. Žal pa so navodila kljub dobrim namenom napisana tako, da so vse govorne in jezikovne posebnosti, čeprav se med seboj bistveno razlikujejo, zajete pod širši skupni pojem in je temu primerno za vse posebnosti enako tudi ravnanje z učencem. Učitelj, ki s problematiko jecljanja ni seznanjen, bo po branju navodil morda vrgel vse učence z govornimi in jezikovnimi posebnostmi v isti koš in marsikateremu pripisal manjše sposobnosti in več težav, kot jih v resnici ima. Hkrati pa bo s tem, da je ravnanje, ki ga opisuje navodilo, v veliki meri prilagojeno učencem z zelo hudimi govornimi in jezikovnimi posebnostmi, še dodatno poglobil svoj stereotipen pogled.

Ljudje, ki jecljamo, smo od nekdanj sprejemali sporočila, da določenih stvari enostavno ne moremo početi, jih ne bi zmogli početi in zato je bolje, če smo tiho v ozadju in ne silimo naprej. Med taka sporočila sodi tudi to, da bi bilo treba za ljudi, ki jecljamo, omejiti izbiro šol in s tem zaposlovanje, kar naj bi nam bilo v korist. Človek, ki jeclja, naj bi bil primeren

za delo ob tekočem traku, kjer bi zlagal ali, če mu zmožnosti dopuščajo, pakiral škatle. Delo, ki bi vključevalo kontakt z ljudmi, je skrajno neprimerno. Prisotnost posebnosti v govoru močno vpliva tudi na zaposlovanje. Ob tem je mogoče opaziti, da posameznik izpolnjuje pogoje za določeno delovno mesto le do trenutka, ko spregovori. Od tega trenutka dalje pogojev kar na lepem ne izpolnjuje več. Diskriminacija privede do zaposlovanja na nižjih delovnih mestih, kjer nas delo ne veseli, nemotiviranost pa razumljivo vodi v nezadovoljstvo in neuspešnost na delovnem področju. S tem se predsodek, da smo neumni, nesposobni, neambiciozni, leni pa da hitro obupamo, le še utrdi. Od človeka, ki jeclja, skladno z družbenimi pričakovanji (Sanders 2005: 39) skorajda nihče ne pričakuje, da bo postal znanstvenik, zdravnik, profesor, uspešen podjetnik, arhitekt itn. Vztrajanje tistih, ki kljub mišljenju drugih ne obupamo in sledimo zastavljenim ciljem, pa je pogosto vse prej kot pohvaljeno.

Številne primere diskriminacije je mogoče najti tudi v povsem vsakdanjih situacijah. Predsodki so pogosto močnejši od ljubezni in posameznik, ki jeclja, je lahko kaj hitro zavržen. Razlog za to je mogoče iskati tudi v strahu, kaj bodo rekli ostali, ko bodo izvedeli, da ljubljena oseba jeclja. Jecljanje je lahko ovira tudi pri najemu stanovanja, saj se nekateri lastniki prestrašijo našega govora in nas že v naslednjem trenutku odslovijo. Ena rednih izkušenj diskriminacije je odvrčanje pozornosti od posameznikovega govora in vrednotenje njegovih besed kot nepomembnih. Vsem dobro znane fraze kot: »Ti se najprej nauči govoriti, potem se pa boš lahko oglašala,« poznamo vsi, saj jih neredko slišimo, ko želimo spregovoriti. Ne le da naše besede pogosto niso slišane, nekateri celo menijo, da se nimamo pravice oglašati, dokler bomo govorili z zatiki.

TIHA PREPOVED PRIPOVEDOVANJA

Med težave, s katerimi se ljudje s posebnostmi v govoru vsakodnevno srečujemo, nedvomno sodi tudi zanikanje potrebe po pripovedovanju. Prepričanje mnogih, celo logopedov,

je, da je povsem sprejemljivo, da o jecljanju pišejo in govorijo zdravniki in logopedi, ne pa tudi ljudje, ki jecljamo. Vendar poznamo problematiko jecljanja iz zornega kota, ki strokovnjakom brez tovrstnih izkušenj ni dostopen. Če nimamo možnost pripovedovanja, ostanejo naše zgodbe zamolčane, prikrite, o čemer se ne govori, pa se tako ali tako ni zgodilo.

Spomini ljudi, ki jecljamo, so prežeti z negativnimi izkušnjami, posmehovanjem, poniževanjem, odrivanjem iz družbe, samoto, ki si je nismo sami izbrali. Podoživljanje nikoli predelanih izkušenj stisko le še poglobi. Travmatski spomini se kopičijo v telesu, saj govorjenje o jecljanju ni zaželeno, med drugim zato, ker naj bi pripovedovanje o slabih izkušnjah metalo slabo luč na »vedno prijazno« družbo.

Doživljanje stiske je pri nas žal še vedno omejeno zgolj na tiste stiske, ki so družbeno sprejemljive. Doživljanje stiske, ker se nam zaradi jecljanja kdo smeji, nas oponaša, ne velja za omembe vredno, pač pa je znamenje naše slabosti, šibkosti in občutljivosti. Vsakršen poskus spregovoriti naleti na nasprotovanje, minimaliziranje povedanega in arogantno zavračanje. Tako ostanemo s svojo stisko sami, stiska pa se s tem poveča. Ljudje, ki trpijo, navadno dobijo občutek, da je nekaj močno narobe z njimi samimi in z življenjem. Svojega trpljenja se sramujejo in ga skrivajo pred drugimi, kar povzroča vedno hujše občutke osamitve (Lamovec 1998: 122-123, 230). Mnogi posamezniki se tako odločijo za življenje v senci svoje govorne posebnosti, ki bistveno vpliva na vse njihove odločitve in dejanja. Zelo pogosto je tudi zapiranje vase, saj se posameznik v želji, da bi se zaščitil pred novimi slabimi izkušnjami, osami. To najpogosteje ni njegova osebna značilnost, pač pa gre predvsem za obrambni mehanizem, kako se izogniti stikom, ki bi lahko bili boleči ali ponižujoči.

Psihičnih znamenj, ki nakazujejo doživljanje stiske, je veliko, med njimi obupanost, pobitost, občutek nemoči in brezupa, zadržanost, občutek nesposobnosti, jeza, nezadovoljstvo, zapiranje vase, občutljivost itn. (Lamovec 1998: 208–209). Vendar pri človeku, ki jeclja, ti znaki niso videni kot reakcija na strah ali

kot posledica dolgotrajnega stresa, temveč kot njegove značajске značilnosti. Ljudje, ki jecljamo, potemtakem nimamo pravico, da bi svojo stisko izražali navzven. Učbeniki logopedije in strokovna literatura o jecljanju navadno obsegajo tudi poglavja o »osebnostnih značilnostih jecljavcev«. Opis, ki ga ponuja tovrstna literatura, do potankosti ustreza naštetim znamenjem stresa. Jecljanje po mnenju logopedov posega na celotno posameznikovo osebnost, pri tem pa se posledice najmočneje kažejo na posameznikovem razvoju samozavesti, vedenju in čustvovanju. To le delno drži. Res je, da se omenjene posledice nujno pojavijo, vendar ne zaradi zatikov v govoru, temveč zaradi neprimerne odnosa družbe. Številne raziskave (Dosužkov 1946 v Lechta 1990, Klenková 2006: 160) naj bi pričale o povezanosti jecljanja z nevrozami, histerijo in depresijo. Nadalje naj bi jecljanje vodilo do posledic pri pisanju, npr. otežen začetek pisanja, čečkanje, izpuščanje črk, močno pritiskanje konice pisala ob papir itn., pojavljale naj bi se tudi spremembe vegetativnega živčnega sistema, zaradi česa pride do povišanega pulza, bledice, potenja, nespečnosti in prebavnih težav (Klenková 2006: 161). Ni vse to posledica strahu? Kadar se česa bojimo, nam tedaj srce ne bije hitreje? In kadar kaj v strahu pričakujemo, nas tedaj ne zvija v trebuhu? Pri ljudeh, ki ne jecljajo, je vse to nekaj povsem normalnega, ko pa o podobnih reakcijah na strah spregovorimo ljudje, ki jecljamo, se strokovna razlaga glasi, da gre za patološko stanje, značilno le za nas. Znani so tudi primeri, ko so si nekateri posamezniki raje vzeli življenje, kot pa bili še nadalje izpostavljeni nenehnemu posmehovanju, zaničevanju in diskriminaciji. Žal pa je ta odločitev prepogosto videna kot dodaten znak posameznikove »čudnosti« in ne kot posledica dolgoletne izpostavljenosti vsakodnevnim stresnim situacijam.

SKLEP

Biti drugačen je od nekdaj veljalo biti nekaj manj (Urh 2005: 93). Ljudje pridajamo pojavom v družbi določen pomen in ravnamo

v skladu z njim. To velja tudi za pojem prizadetosti. Njena definicija ni razumsko določena, temveč je ustvarjena, opredeljena s pomenom, ki ga posamezniki pridajo določenim telesnim in duševnim nesposobnostim (Škerjanc 1995: 402). Darja Završek (2000: 8) pravi, da prizadetost ni nekaj naravnega ali vrojenega, temveč gre vedno za koncept, ki je družbeno konstruiran. Kot prizadetost je videno tisto, kar se ljudje naučijo prepoznavati kot prizadetost. In ne le to. Ljudje si na podlagi predsodkov izoblikujejo mnenje, kako je videti kdo, ki naj bi bil »prizadet«. Glede na krče mišičnih organov in posledično zatikanje, spakovanje in nenadzorovane gibe ekstremitet ljudje, ki jecljamo, kaj hitro pademo v začrtan okvir »bebčkov«. In ko si enkrat v njem, poti iz njega ni.

Vprašanje različnosti in drugačnosti posameznikov ima v naši družbi dve razsežnosti. Po eni strani je »drugačnost« problem, po drugi strani obogatitev družbe. Čim bolj ozkosrčno gleda družba na »drugačnost« in »drugačne«, tem več posameznikov je kot takih obravnavanih. Šele ozaveščanje družbe in s tem približevanje drugačnosti bi omogočilo spremembo v razmišljanju, prehod od drugačnosti, ki je videna kot nekaj slabega, v razmišljanje o drugačnosti, ki človeka na ožigosa, temveč bogati, je dragocenost, iz katere se lahko marsikaj naučijo tudi tisti, ki nimajo te izkušnje.

Ljudje se med seboj razlikujemo. Prav zato, ker je vsak drugačen, imamo različne izkušnje in bi lahko s tem drug od drugega dobivali neprecenljiva spoznanja, vendar le, če bi hoteli. Resnica je, žal, da marsikdo spregleda to bogastvo, ki s tem ostane neizkoriščeno. V očeh mnogih tako še naprej ostajamo nesposobni in neumni čudaki, ki smešno govorimo in se spakujemo.

Beata Akerman

beata.akerman@gmail.com

VIRI

- BRESTOVCI, B.** (1986), *Mucanje*. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Izdavački centar Zagreb – Rijeka.
- CEGLAR, I.** (2005), Odnos med odraslim z intelektualno oviro in njegovo materjo. *Socialno delo*, 44, 1–2 (»Tako lepa pa invalid!« Socialno delo proti diskriminaciji hendikepiranih žensk): 57–64.
- DOSUŽKOV, B.** (1946), *Psychoneurosy: Choroby socialnich vztahů*. Praga: Nakladatelství Nová osvěta.
- KLENKOVÁ, J.** (2006), *Logopedie*. Praga: Granda Publishing.
- KOSMAČ, C.** (1999), *Tantadruj in druge novele*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- KRISTANC, S.** (1995), Ljudje s posebnimi potrebami in dvojna diskriminacija. *Socialno delo*, 34, št. 5: 303–308.
- LAMOVEC, T.** (1998), *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- LECHTA, V.** (1990), *Logopedické repetitorium*. Bratislava: SPN.
- Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo* (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Pravice oseb z intelektualnimi ovirami: Dostopnost izobraževanja in zaposlovanja* (2005). Budimpešta, New York: Open Society Institute (poročilo).
- SANDERS, D.** (2005), Breme ali podpora? Socialno delo v življenju mater z intelektualno oviro. *Socialno delo*, 44, 1–2 (»Tako lepa pa invalid!« Socialno delo proti diskriminaciji hendikepiranih žensk): 39–46.
- ŠKERJANC, J.** (1995), Proces samoorganiziranja ljudi s posebnimi potrebami. *Socialno delo*, 34, 6 (Duševno zdravje v skupnosti – Projekt Tempus): 401–408.
- URH, Š.** (2005), Položaj oseb z oznako duševne prizadetosti s posebnim poudarkom na izključenost žensk z intelektualno oviro. *Socialno delo*, 44, 1–2 (»Tako lepa pa invalid!« Socialno delo proti diskriminaciji hendikepiranih žensk): 93–100.
- ZAVIRŠEK, D.** (2000), *Hendikep kot kulturna travma: Historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi*. Ljubljana: Založba / *cf.